

Jouni Luukkainen to 31.3.2016

Täydennys kanteluuni (dnro 4298/4/14) eduskunnan oikeusasiamiehelle uskonnon ja elämäkatsomustiedon opetuksen järjestämistä koskevasta Opetushallituksen ohjeista tai oikeastaan ihmettelyni (dnro 4993/4/15) tuon kanteluni ratkaisusta

Tässä kirjoituksessani toisaalta a) täsmennän ja toisaalta b) täydennän alkuperäiseen kanteluuni 16.10.2015 tekemääni täydennystä ja pyydän, että tämä otetaan huomioon uudeksi kantelukseni muuttuneen asian käsittelyssä.

Kanteluni asianomainen kohta. Kantelussani moitin, että Opetushallituksen 16.9.2014 antama ohje uskonnon ja elämäkatsomustiedon opetuksen järjestämisestä esi- ja perusopetuksessa vaikenee siitä, että perusopetuslain uskonnon ja elämäkatsomustiedon opetusta koskevaa pykälää on tulkittava korkeimman hallinto-oikeuden vuosikirjapäätöksen 2004:99 nojalla niin, että pykälässä tarkoitettujen oppilaan huoltajan mahdollisen ilmoituksen, pyynnön tai päätöksen on oltava oppilaan huoltajien yhteinen ollakseen pätevä.

a) Uskonnonvapauslain muutos toteutumassa. Eduskunta hyväksyi 17.2.2016 hallituksen esityksen HE 65/2015 vp eduskunnalle eräiksi avioliittolain muutoksen edellyttämiksi lainmuutoksiksi. Oikeusministeriöstä selville ottamani mukaan asia olisi menossa valtioneuvoston esittelyyn 8.4.2016, jolloin tasavallan presidentti siis vahvistaisi nämä lainmuutokset ja määräisi ne tuleviksi voimaan 1.3.2017. Viidentenä lainmuutoksista on laki uskonnonvapauslain 3 §:n muuttamisesta. Tämä laki poistaa jäsenyyttä uskonnollisessa yhdyskunnassa koskevan uskonnonvapauslain 3 §:n 2 momentista sen keskimmäisen, äidille poikkeusoikeuden antaman virkkeen. Lapsen uskonnollisesta asemasta päättävät jatkossa aina hänen huoltajansa yhdessä. Poikkeuksen tuo vain tuomioistuimen lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain nojalla tekemä päätös tehtävien jaosta lapsen huoltajien kesken toisin.

Yhteys kanteluuni. Perusopetuslain ainakin muodollisesti huoltajalle antama valta ilmoittaa yksin uskonnollisiin yhdyskuntiin kuulumaton lapsi enemmistön uskonnon opetukseen on ajattelutavaltaan ristiriidassa sen kanssa, että lapsen liittämiseen kirkkoon tarvitaan uskonnonvapauslain muutoksen tultua voimaan huoltajien yhteinen päätös. Siksi KHO:n ratkaisu olisi välttämätöntä — ja yhä välttämättömämpää — ottaa ohjeessa huomioon.

Pyydän kanteluani ratkaistaessa pitämään tämän seikan mielessä, vaikka muutos siis on tulossa voimaan vasta 1.3.2017.

b) Erään ruokarukouskantelun ratkaisusta. (Helsingin yliopiston) Vapaa-ajattelijayhdistys Prometheus ry:n puheenjohtaja Kim Sjöström kanteli sähköpostiviestissään 7.4.2011 Rovaniemen kaupungin Sinetän peruskoulun ruokarukouksista Lapin aluehallintovirastolle. (Koulu on jatkanut Ounasjoen peruskouluna: alakoulu Sine-tässä, yläkoulu Saarenkylässä.) Erityisesti kantelun mukaan korkeimman hallinto-

oikeuden vuosikirjapäätöksen 2004:99 perusteella oppilaan osallistumiselle ruokarukoukseen tulisi olla oppilaan kaikkien huoltajien allekirjoittama lupa.

Lapin aluehallintoviraston ratkaisu 4.10.2011 (LAAVI/352/06.06.01/2011) tarkastelee laajasti tätä lupa-asiaa. Itse asiassa ratkaisun loppuluku *Aluehallintoviraston toimenpiteet* koskettelee pelkästään koulun lupalomaketta, sillä luku kuuluu seuraavasti: ”Edellä mainitun vuoksi asia ei anna aihetta aluehallintoviraston muihin toimenpiteisiin kuin siihen, että se saattaa vastaisen varalle Sinetän koulun rehtorin ja Rovaniemen kaupungin sivistyspalvelujen johtokunnan tietoon edellä mainitut käsityksensä huoltajien yhteistoimintaperiaatteen soveltamisesta ja suostumuksen antamiseen käytettävästä lomakkeesta ruokarukoukuttamista koskevassa asiassa.”

Lainaan seuraavassa kokonaisuudessaan tähän liittyvän osuuden ratkaisun luvusta *Arvio ja johtopäätökset*:

”Mitä tulee huoltajien yhteistoimintaperiaatteeseen ruokarukoukuttamisesta päättämisessä, aluehallintovirasto toteaa seuraavaa:

Saadun selvityksen mukaan lomake, jolla oppilaan huoltajien suostumus muun muassa ruokarukouksiin hankitaan, sisältää allekirjoitusta varten yhden viivan, jonka alla lukee: ”Huoltajan allekirjoitus/nimenselvennys”. Siten lomake ohjaa sellaiseen käytäntöön, että yksi huoltaja voi päättää oppilaan osallistumisesta uskonnon harjoittamisena pidettäviin ruokarukouksiin. Asia ei olekaan ongelmallinen silloin, kun lapsen laillisena edustajana on vain yksi huoltaja. Valtaosalla oppilaista huoltajia on kuitenkin ainakin kaksi. Tällöin tulevat sovellettavaksi huoltajien yhteistoimintaa koskevat säännökset ja periaatteet, paitsi niissä suhteellisen harvinaisissa tapauksissa, jossa huoltajien tehtävät on nimenomaisesti tuomioistuimen päätöksellä jaettu huoltajien kesken.

Yleisesti ottaen voidaan todeta, että lasten huoltajien, vanhempien, perheiden ja perheenjäsenten erilaisiin rooleihin ja oikeudelliseen asemaan tulee opetustöissä kiinnittää tarkempaa huomiota kuin mitä nykyisin tehdään.

Lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain 5 §:ssä säädetään huoltajien yhteistoiminnasta seuraavaa:

Lapsen huoltajat vastaavat yhdessä lapsen huoltoon kuuluvista tehtävistä ja tekevät yhdessä lasta koskevat päätökset, jollei toisin ole säädetty tai määrätty. (1 mom.)

Jos joku huoltajista ei matkan, sairauden tai muun syyn vuoksi voi osallistua lasta koskevan päätöksen tekemiseen ja ratkaisun viivästymisestä aiheutuisi haittaa, ei hänen suostumuksensa asiassa ole tarpeen. Asiasta, jolla on huomattava merkitys lapsen tulevaisuuden kannalta, voivat huoltajat kuitenkin päättää vain yhdessä, jollei lapsen etu ilmeisesti muuta vaadi. (2 mom.)

Lapsen huollosta puhuttaessa voidaan erottaa — lakitekstin tavoin — toisaalta lapsen tosiasiallinen tai päivittäinen huolto ja hoito ja siihen kuuluvat tehtävät; toisaalta varsinainen päätöksenteko ja edustaminen. Ensiksi mainituilla tarkoitetaan jokapäiväisiä käytännön hoitotyöhön liittyviä toimenpiteitä, jotka eivät

sinänsä sisällä mitään varsinaista ratkaisua. Ruokarukouksiin osallistumisesta päättäminen lapsen puolesta taas on lain tarkoittamaa lasta koskevan päätöksen tekemistä ja lapsen edustamista.

Lain mukaan pääsääntö siis on, että huoltajat päättävät suostumuksesta yhdessä. Oikeuskirjallisuudessa on katsottu, että aina ei ole käytännöllistä vaatia molempien huoltajien nimenomaista tahdonilmaisua, vaan etenkin vähemmän tärkeitä kysymyksiä tai rutiiniluontoisia asioita ratkaistaessa on voitava toimia joustavammin. Tällöin voidaan ottaa huomioon asema-, tilanne- ja sallimisperusteista valtuutusta koskevat periaatteet. Näissä tilanteissa on siis itse asiassa kyse pääsäännön mukaisesta molempien huoltajien suostumuksen periaatteen soveltamisesta niin, että toisen huoltajan suostumuksen katsotaan syntyneen valtuutuksen perusteella.

Asiassa on siten tältä osin kysymys siitä, voidaanko ruokarukoiluttamista koskevaa huoltajan suostumusta joissain tilanteissa tai aina pitää sellaisena vähäisenä tai rutiiniluontoisena kysymyksenä, jonka osalta voitaisiin soveltaa edellä selostettua valtuutusoppia ja katsoa, että molempien huoltajien nimenomaista suostumusta ei tarvita.

Aluehallintoviraston käsityksen mukaan asia on tässä suhteessa nähtävä eri tavalla riippuen siitä, kuuluuko ko. oppilas sellaiseen uskonnolliseen yhteisöön, jonka uskonnon harjoittamisesta ruokarukoiluttamisessa on kyse. Jos oppilas sellaiseen kuuluu, on sinänsä uskonnolliselta merkitykseltään vähäiseen (mutta siis uskonnon harjoittamisena pidettävään) ruokarukoiluttamiseen suostumuksen antaminen ilmeisestikin rutiiniluontoinen asia, jossa toisen huoltajan suostumus voi perustua myös valtuutukseen edellä selostetun mukaisesti. Milloin taas oppilas ei sellaiseen kuulu, ei kyse ole rutiiniratkaisusta, vaan silloin on saatava nimenomainen suostumus oppilaan kaikilta huoltajilta.

Uskonnon opetukseen osallistumisella ei aluehallintoviraston käsityksen mukaan ole tässä suhteessa olennaista merkitystä, sillä uskonnon opetus ei ole uskonnon harjoittamista, mikä käy ilmi em. Opetushallituksen v. 2006 muistiosta.

Väärinkäsitysten välttämiseksi korostettakoon vielä, että kaikissa tilanteissa, jos toinen huoltaja kieltää ruokarukouksiin osallistumisen, ei suostumusta oppilaan puolesta ole olemassa.

Näin ollen suostumuksen hankintaan käytettävää lomaketta, jossa on paikka vain yhden huoltajan allekirjoitukselle, ei aluehallintoviraston käsityksen mukaan voida pitää kaikissa tilanteissa lain mukaisena.”

[Lihavointi minun.]

Oma kantani Lapin aluehallintoviraston ratkaisun loppuluvusta: Aluehallintoviraston olisi pitänyt terävämmin todeta, että lomaketta ei voi pitää lain mukaisena, ellei siinä tiedoteta huoltajille, että lupaan ruokarukouksiin osallistumisesta tarvitaan oppilaan kaikkien huoltajien allekirjoitus eli, toisin sanoen, että kieltoon ruokarukouksiin osallistumisesta riittää oppilaan huoltajista yhden allekirjoitus. Perustelen

tätä sillä, että lomakkeiden ja niiden täyttöperiaatteiden on oltava samat kaikille, että ruokarukouksista ei ole säännöksiä, joten niihin osallistumisen on oltava korostetun vakaalla pohjalla, ja että ruokarukoukset eivät yleensä ole käytäntönä kirkkoon kuuluvienkaan oppilaiden kodeissa, joten ne eivät ole rutiiniluontoinen asia missään yhteydessä.

Yhteys kanteluuni. Lapin aluehallintovirasto irrotti toisistaan kysymyksen ruokarukouksiin osallistumisesta ja kysymyksen uskonnonopetukseen osallistumisesta perustelunaan se, että uskonnonopetus ei ole uskonnon harjoittamista. Tämä on käsittääkseni kuitenkin ymmärrettävä niin, että myös uskonnonopetukseen osallistuva oppilas voi olla osallistumatta ruokarukouksiin. Toisaalta tätä ei ole lupa ymmärtää niin, jo KHO:n ratkaisun perusteella, että uskonnonopetukseen ilmoittamiseen riittäisi yhden huoltajan päätös sen nojalla, että kyseessä ei ole uskonnon harjoittaminen. Mielestäni ratkaisevaa on, että uskonnonopetus ei missään muodossaan pitäydy, toisin kuin muu koulun opetus, tieteen käsityksessä, että luonto on koko todellisuus. Siksi aluehallintoviraston ratkaisu tukee kantaa, että myös ilmoituksen uskonnonopetukseen osallistumisesta on oltava oppilaan kaikkien huoltajien allekirjoittama; kyseessä ei voi olla päätös, jonka yksi oppilaan huoltajista on oikeutettu tekemään oletettuun valtuutukseen perustuen oppilaan kaikkien huoltajien puolesta.

Jouni Luukkainen, matematiikan dosentti
puheenjohtaja, Pääkaupunkiseudun ateistit ry [www.ateistit.fi]
Wallininkuja 2 C 53, 00530 HELSINKI
p. 02941 51443, (09) 7534 703
jouni.luukkainen@helsinki.fi

*Lähetetty sähköpostitse oikeusasiamiehelle (oikeusasiamies@eduskunta.fi)
ja tiedoksi Opetushallitukselle (kirjaamo@oph.fi)*